

مکان‌یابی ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان گیلان با رویکرد گردشگری

نصراله مولایی هاشجین^۱ علیرضا هوشمند^۲ راحیل رحیمی^{۳*}

۱. استاد دانشکده جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد مهندسی منابع طبیعی محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لاهیجان، لاهیجان، ایران

چکیده

موقعیت جغرافیایی ویژه و تنوع پدیده‌های طبیعی باعث شده تا ایران به عنوان پنجمین کشور دارای تنوع طبیعی جهان شناخته شود. علی‌رغم برخورداری از جاذبه‌های طبیعی فراوان، اکوتوریسم کشور با مشکلات و موانع گوناگونی در جذب گردشگر بخصوص در بخش پرندنگری مواجه بوده که مانع از گسترش آن شده است. این در حالی است که پرندنگری در سال‌های اخیر در دنیا رشد چشمگیری داشته و منبع درآمد بسیار مهمی محسوب می‌گردد. مکان‌یابی درست منابع طبیعی امروزه در جذب توریسم نقش مؤثری دارد. در این تحقیق جهت مکان‌یابی ایستگاه پرندنگری از تعداد ۲۱۳ آبگیر و تالاب که در تمام سطح استان پراکنده است، تعداد پنج تالاب (تالاب انزلی، امیرکلاهی، بوجاق، استیل و جوکندان) به عنوان مناطق مورد مطالعه انتخاب گردید. این تالاب‌ها که در کنوانسیون بین‌المللی رامسر ثبت شده، در استان گیلان و تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست قرار دارند. عملیات میدانی، شناسایی محدوده و طرح پرسش و تکمیل پرسشنامه انجام و مکان‌های مناسب جهت رویت پرندگان، شناسایی گردید. با استفاده از GPS مختصات جغرافیایی نقاط ثبت و در نرم‌افزار GIS روی نقشه مکان‌یابی شد. پرسشنامه طرح و تکمیل گردید و با استفاده از روش SPSS بررسی و نتیجه‌گیری انجام گرفت. در نهایت مشکلات موجود بررسی و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری در محدوده مورد مطالعه ارائه گردید. راهی برای بهبود وضعیت و شرایط گردشگری جهت تحقق اصول گردشگری پایدار امری حیاتی محسوب می‌شود و پرندنگری در این تحقیق به عنوان روشی مفید جهت همزمانی رشد اقتصادی و حفظ ذخایر طبیعی معرفی گردیده است.

واژه‌های کلیدی: پرندنگری، تالاب، گیلان، مکان‌یابی، گردشگری

* نویسنده رابط: rahilrahimi1@yahoo.com

مقدمه

گذشته از ارزش‌های علمی که پرندگان را به عنوان یکی از عوامل اصلی متعادل کننده طبیعت به شمار می‌آورد، ارزشهای آموزشی، تفریحی، اقتصادی و زیبایی آنها آنقدر زیاد است که اهمیت تحقیق برای تهیه آمار لازم در مورد هریک از آنها بر هیچ کس پوشیده نیست (منصوری ۱۳۸۶:ص ۲۴۹). هدف از اکوتوریسم پایدار حفظ جذابیت‌های جغرافیایی و پدیده‌های زیست محیطی برای نسل امروز و فردا است، در حالی که امروزه تحت عنوان اکوتوریسم، خسارات جبران ناپذیری بر منابع طبیعی وارد می‌شود (زاهدی، ۱۳۸۲). با از بین بردن تنوع در مناطق غیرمسکونی جهان، مشکلات مختلفی را برای بشر به وجود آورده‌ایم، غافل از این که تنوع در حفظ پایداری سیستم منبع ارزشمندی محسوب می‌شود (وات ۱۳۸۹: ص ۱۴۸). در توسعه‌ی پایدار هدف این است که منابع طبیعی پایه، محافظت شود تا نسل‌های آینده بتوانند آن را تولید و به مصرف برسانند. امروزه گردشگری مهمترین فعالیت درآمدزا و اقتصادی محسوب می‌شود. بسیاری از کشورها با روند توسعه گردشگری، سیاست‌های ملی و منطقه‌ای خود را بر همین اساس و برنامه‌ریزی‌های مربوط به آن قرار می‌دهند. با توجه به اینکه در استان گیلان آب و هوای مناسب و تراز آسایش محیطی و اقلیمی مطلوب با چشم‌اندازهای طبیعی در نواحی کوهستان، جلگه و ساحل وجود دارد از نقاط هدف برای گردشگران و بازدید کنندگان داخلی بوده و در طول سال به ۱ میلیون نفر در سال می‌رسد (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری گیلان، ۱۳۸۷). ایران یکی از مسیرهای مهم مهاجرت پرندگان را تشکیل می‌دهد و در این میان تالابها از اهمیت و حساسیت بیشتری برخوردار هستند (منصوری، ۱۳۸۶: ص ۱۲). تالاب انزلی در زمره ۱۴ تالاب مهم ایران رتبه پنجم را داراست (منصوری ۱۳۸۶: ۲۴۲). این تالاب به دلیل موقعیت جغرافیایی از نظر میزان بالای رطوبت و آب با هیچ یک از تالاب‌های ایران قابل مقایسه نیست (درویش زاده، ۱۳۷۱). امکان استقرار ایستگاه و سایت پرندنگری در تالاب ذکر شده به همراه چهار تالاب دیگر (شامل امیرکلاویه، استیل، بوجاق و جوکندان) مورد سنجش و بررسی قرار گرفت. پیامدهای حاصل از آمد و رفت گردشگران داخلی به دلیل تعداد زیاد، عدم آگاهی و رعایت نکردن آداب و فرهنگ گردشگری، در عرصه زیست محیطی دارای اثرات مثبت و منفی است که بررسی آن در برنامه‌ریزی‌های ملی، منطقه‌ای و محلی در امر توسعه پایدار و گردشگری می‌تواند مفید واقع شود.

مروری بر ادبیات تحقیق

بنا به تعریف مجمع بین‌المللی اکوتوریسم، اکوتوریسم سفری است مسئولانه به مناطق طبیعی که حافظ محیط زیست بوده و موجب بهبود کیفیت زندگی مردم محلی می‌شود. با تعریف کنوانسیون تنوع زیستی، اکوتوریسم نوعی توریسم متکی بر حفاظت و مراقبت از تنوع زیستی و اکوسیستم‌های موجود در عرصه‌ها و با لحاظ نیازهای توسعه‌ای آنها تلقی شده که پیامد آن مشارکت جوامع محلی و ایجاد درآمد قابل اتکا برای این جوامع است. طبق پیش‌بینی سازمان جهانی گردشگری، قرن بیست و یکم، قرن اکوتوریسم

خواهد بود. امروزه اکوتوریسم با دارا بودن ۸ شاخه اصلی و بیش از ۸۰۰ شاخه فرعی در میان شاخه‌های مختلف گردشگری از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (یوان دی پی، ۱۹۷۱). در دهه ۱۹۸۰ به دنبال گزارش‌های متعدد تهیه شده توسط صدها محقق سرانجام رویکردهای توسعه گردشگری و دولت‌ها به چالش کشیده شدند و به منظور بازساخت چارچوب سنتی توسعه گردشگری همسو با رویکرد توسعه پایدار به شکلی که الزامات و استانداردهای جدید طرفداران محیط زیست و پایداری یک سطح بهینه از منافع اقتصادی اجتماعی را تأمین کند تحت فشار قرار گرفتند (Choi, 2003, p77). در دهه ۱۹۹۰ در راستای پارادایم توسعه پایدار، رویکردهای سنتی توسعه گردشگری به چالش کشیده و با تأکید همزمان بر پیامدهای مطلوب و نامطلوب گردشگری، حرکت از گردشگری انبوه به سوی رویکرد توسعه پایدار گردشگری آغاز شد (Jurowski, Vysal & Williams, 1997, p3). برخلاف پارادایم سنتی، گردشگری پایدار می‌تواند اهداف متعادل اجتماعی اقتصادی و زیست محیطی در سطح محلی و منطقه‌ای را برآورده سازد (Wight, 1993, p9). یکی از ویژگی‌های گردشگری این است که پول و گردشگر از مرکز به پیرامون حرکت می‌کند. یعنی یک جریان مداوم سرمایه و انسان از مرکز به پیرامون (از مراکز عمده سکونتی و شهرهای بزرگ به مناطق دورافتاده کوهستانی، جنگلی، ساحلی و...) وجود دارد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۹: ص ۱۰).

پایه‌های اولیه گردشگری متکی به نیاز و میل به جنبش و حرکت بوده و مسافرتی است که به منظور شناخت جهان انجام می‌گیرد و پدیده‌ای است که نمی‌توان در تمام تمدن‌ها برای شروع آن تاریخی معین کرد (فرید، ۱۳۸۱: ص ۳۵).

سابقه مطالعات انجام شده در زمینه پرندنگری به دهه هفتاد میلادی بر می‌گردد. بیشترین مقالات ارائه شده در این زمینه در استرالیا و توابع مربوط می‌باشد. در سال ۲۰۰۲ تحقیقات انجام شده درباره توریسم کوئینزلند استرالیا به یافته‌های جدیدی در زمینه پرندنگری منجر شد. مقالات دیگری تحت عنوان "پرندنگری در استرالیا" به چاپ رسیده است (Ronday, Green and Darryl 2005: p38). یکی از مقالات مربوط به این موضوع در فنلاند برای علاقمندان به مبحث پرندنگری و محققان در سال ۲۰۰۶ با عنوان "گردشگری پرندنگری در فنلاند" منتشر گردیده (Peltomaki 2006: p26). مطالعات مشابهی در سایت کرک توریسم^۱ انجام شده و نتایج مشابهی به دست آمده است (Ralf 2001: p 46). ترکیه نیز فعالیت‌های گسترده‌ای در این زمینه بخصوص در مناطق دریایی و دریاچه‌ای دارد و مشابه چنین تحقیقاتی در آندلوس نیز به شکل قابل توجهی دنبال شده است. مکان‌یابی ایستگاه پرندنگری در ایران مبحث جدیدی است که به طور علمی باید به آن پرداخته و امکان‌سنجی شود.

در همین راستا تحقیقات انجام شده با عنوان "بررسی تراکم، تنوع و روند جمعیت پرندگان آبی زمستان گذران در تالاب بین‌المللی گمیشان استان گلستان" نشان دهنده کاهش جمعیت ۴۸ گونه پرند از

^۱ Cre tourism

سال ۲۰۰۷ بوده و در سال ۲۰۱۲ به حداقل میزان خود رسیده است (Behrouzi rad, Haanzadeh & Ghaemi 2012). تحقیق دیگری در زمینه "پهنه‌بندی حفاظت از تالاب چغاخور به روش SMCE" نشان داده است که منطقه‌بندی تالاب تا چه حد می‌تواند در حفظ منابع زیست محیطی آن نقش اساسی ایفا کند و از این طریق مناطق مساعد جهت برنامه‌ریزی اکوتوریسم نیز مشخص گردد (Asadolahi, Dnehkar & Asadolahi 2012). نتایج تحقیقی با عنوان "نقش مؤسسات دولتی و عمومی در مشارکت جوامع محلی برای حفظ کلی تالاب بزران" نشان داده که رابطه مستقیم و مثبت بین فعالیت‌های دولت و سازمانهای دولتی به‌عنوان متغیر مستقل و مشارکت مردم و سازمان‌های عمومی به‌عنوان متغیر وابسته، در مدیریت و برنامه‌ریزی تالابها وجود دارد (Abdollahrash, Shobeiri & Haghghi 2012).

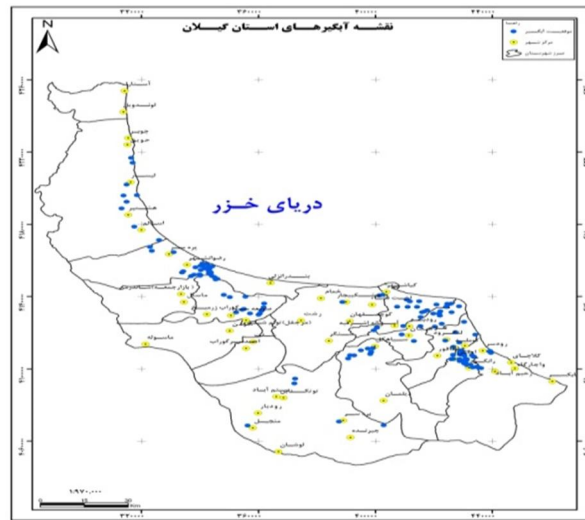
روش شناسی تحقیق

جامعه آماری شامل کلیه آبگیرها در سطح استان گیلان به تعداد ۲۱۳ عدد می‌باشد که ۵ تالاب نمونه شامل تالاب‌های انزلی، امیرکلاهی، استیل، بوجاق و جوکندان انتخاب شده است. روش تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. در تحقیق حاضر ابتدا به شناخت و مطالعه در منطقه پرداخته شد. سپس با مطالعه میدانی و تکمیل پرسشنامه توسط شهروندان و کارشناسان منطقه و سپس جمع‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، نتایج مورد نظر به‌دست آمد. با توجه به روش تحقیق و روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات از ابزارهایی مانند مشاهده؛ مصاحبه و تکمیل پرسشنامه، فیش برداری بانک داده‌ها انجام شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات با لحاظ کردن فرضیه‌ها، تحلیل توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم افزار Spss و جمع‌بندی اطلاعات به‌دست آمده انجام پذیرفت. جهت دستیابی به اهداف تحقیق، ابتدا از روش ترکیبی استفاده شده است که در این مرحله با توجه به اطلاعات موجود و بررسی جاذبه‌ها، امکانات و خدمات توریستی و گردشگری جهت پرندنگری و آثار ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در توسعه منطقه مطالعه شده پرداخته شد. لازم به ذکر است جامعه آماری مطالعه شده در این تحقیق را دو گروه تشکیل می‌دهند که برای شهروندان (مردم) تعداد ۵۰ نفر و برای کارشناسان تعداد ۷۶ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است.

یافته‌های تحقیق

از ۲۱۳ آبگیر و تالاب که در شکل ۱ آمده، ۵ تالاب که از اهمیت بیشتری برخوردار هستند، انتخاب گردید. این تالابها تحت حمایت سازمان حفاظت محیط زیست هستند و علاوه بر این، طی بازدید میدانی که از منطقه به عمل آمد، مشخص شد که از شرایط طبیعی مساعدی جهت احداث ایستگاه پرندنگری برخوردار بوده و از نظر جغرافیایی، ۵ تالاب انتخاب شده در سطح استان پراکنش مناسبی دارند.

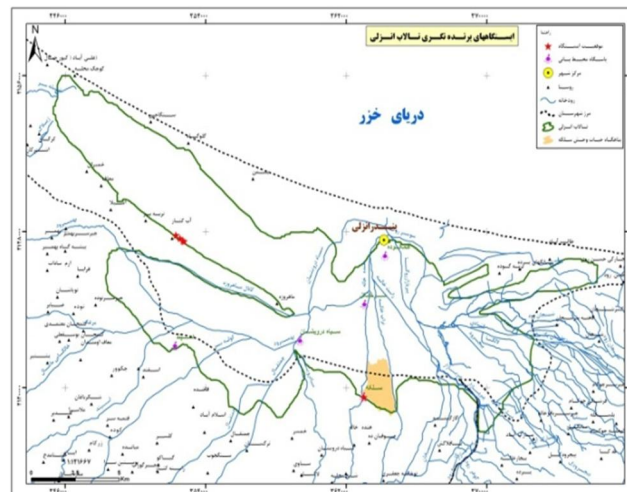
¹ Spatial Multi Criteria

شکل ۱-آبگیرهای استان گیلان (مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

معرفی محدوده مورد مطالعه:

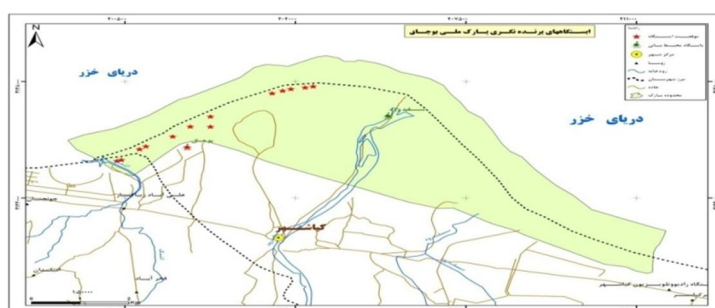
تالاب انزلی، در ساحل جنوب غربی دریای خزر، در غرب دلتای سفید رود و در جنوب بندر انزلی، در استان گیلان واقع شده و از قسمت غرب به روستای کپورچال و روستای آبکنار، از جنوب به صومعه سرا و بخشهای رشت محدود شده و در مختصات جغرافیائی ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. این تالاب از نخستین تالاب‌های ثبت شده در معاهده رامسر در سال ۱۹۷۱ میلادی است. در شکل ۲ محدوده تالاب آمده است (سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱). در نقشه طی بازدید میدانی و با استفاده از GPS مختصات دقیق نقاط مناسب جهت احداث ایستگاه ثبت گردید و توسط GIS این نقاط در نقشه تالاب روی هم گذاری شد.

شکل ۲- تالاب انزلی و نقاط تعیین شده ایستگاه

(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

پارک ملی بوجاق با ۳۲۵۰ هکتار مساحت در شمال شرق شهر رشت واقع گردیده است. این پارک که لاگون کیشهر را به عنوان تالاب بین‌المللی به مجامع جهانی معرفی کرده و دلتای رودخانه سفیدرود را در خود جای داده است، یکی از زیستگاههای مهم پرندگان و آبزیان می‌باشد. بخشی از تالاب بوجاق به علت اهمیت زیستگاهی به ویژه برای پرندگان مهاجر آبی در سال ۱۳۵۴ به عنوان «لاگون کیشهر» در فهرست تالاب‌های کنوانسیون رامسر به ثبت رسید. پارک ملی خشکی - دریایی بوجاق پس از تالاب بین‌المللی انزلی و امیرکلاهی لاهیجان یکی دیگر از عرصه‌های مهم تالابی و طبیعی استان گیلان به شمار می‌آید (سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱). در شکل ۳، محدوده تالاب بوجاق و ۱۴ نقطه ثبت شده توسط GPS مشخص شده و در شکل ۴ تصویر دکل پرندنگری آمده است.

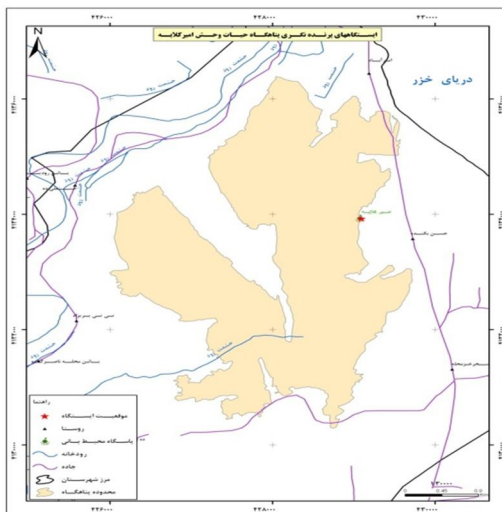
شکل ۳- موقعیت ایستگاه‌های پارک ملی بوجاق
(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

شکل ۴- دکل پرندنگری تالاب بوجاق
(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

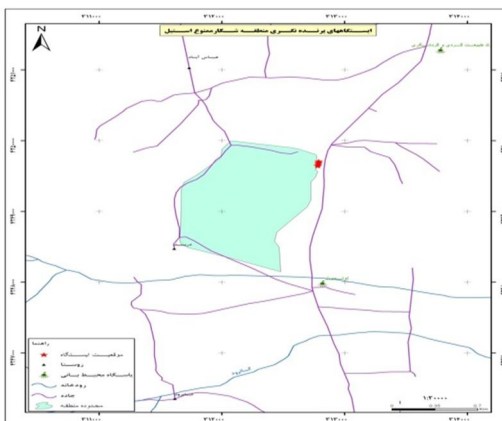
تالاب بین‌المللی امیر کلاهی که در شکل ۵ محدوده آن مشخص شده، یکی دیگر از تالابهای منحصر به فرد در گیلان است که با وسعتی معادل ۱۲۳۰ هکتار در ناحیه شمالی لاهیجان واقع شده و محل زمستان‌گذرانی هزاران قطعه پرند مهاجر از جمله قو، پلیکان و سایر مرغابی سانان است. این اثر در شرق شهر بندر کیشهر و در استان گیلان واقع گردیده است. در ۴۶ کیلومتری شمال شهرستان لاهیجان و بین شهرهای لنگرود و بندرکیشهر واقع در شرق استان گیلان قرار دارد و به دلیل واقع شدن در روستای امیرکلاهی به نام

این روستا خوانده می‌شود. این اکوسیستم آبی در سال ۱۳۵۴ در کنوانسیون رامسر با توجه به جاذبه‌ها و ویژگی‌های اکولوژیکی آن، با نام تالاب امیرکلایه در فهرست تالاب‌های بین‌المللی قرار گرفته است (سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱). موقعیت مکان مناسب جهت پرندنگری طی بررسی و مطالعات میدانی و با استفاده از GPS ثبت و مکان دقیق آن در شکل ۵ مشخص گردیده است.

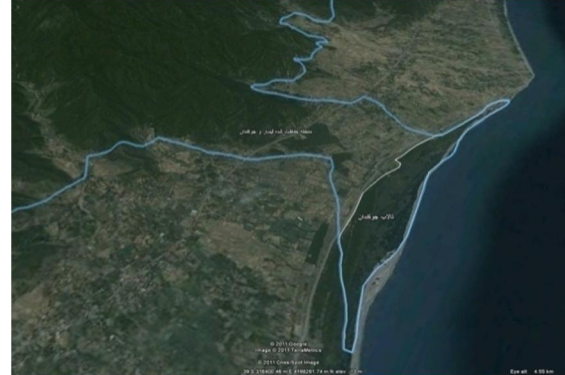
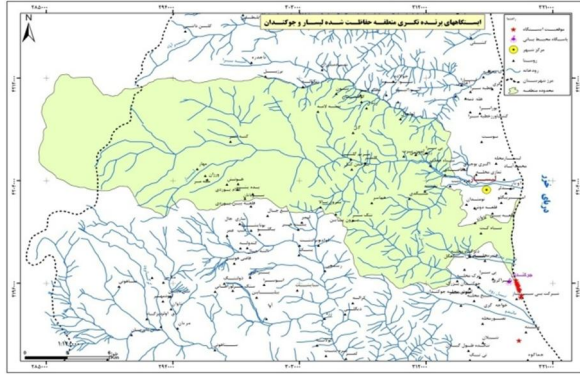
شکل ۵- موقعیت تعیین ایستگاه پرندنگری در تالاب امیرکلایه
(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

تالاب استیل آستارا با وسعتی بالغ بر ۱۳۸ هکتار، در ۷ کیلومتری شهر آستارا در حاشیه جاده لوندویل به آستارا قرار دارد و یکی از مناطق حفاظت شده استان گیلان می‌باشد. از ویژگی‌های تالاب عباس آباد آستارا این است که درختان این تالاب به علت اینکه ریشه آنها در آب قرار دارد، همواره در پهنای تالاب جابه‌جا می‌شوند و حرکت می‌کنند. به همین علت، تالاب آستارا به تالاب درختان شناور هم معروف است (سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱). موقعیت تالاب استیل و موقعیت مناسب برای احداث ایستگاه پرندنگری، در شکل ۶ آمده است.

شکل ۶- تالاب استیل و موقعیت ایستگاه پیشنهادی
(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱)

تالاب جوکندان با مساحت ۲۳۸ هکتار در استان گیلان و در ۵۷ کیلومتری جنوب آستارا قرار دارد. این تالاب شرقی‌ترین قسمت منطقه حفاظت شده "لیسار" است (سازمان حفاظت محیط زیست گیلان، ۱۳۹۱). در عکس هوایی که توسط Google earths به دست آمده (شکل ۷) محدوده تالاب نشان داده شده است. نوار ساحلی موقعیت طبیعی مناسبی برای پرندنگری به وجود آورده، بنابراین می‌توان نقاط مختلفی در طول این خط در نظر گرفت که ارزش یکسانی برای استقرار ایستگاه دارا هستند (شکل ۸).

شکل ۸- محدوده لیسار و جوکندان و ایستگاههای تعیین شده

شکل ۷- تالاب جوکندان

(مأخذ: سازمان حفاظت محیط زیست گیلان- مطالعات میدانی محقق، ۱۳۹۱)

نتایج

میزان تحصیلات پاسخگویان

با توجه به جدول ۱ تمام افراد پاسخگو اعم از کارشناسان و شهروندان با سواد بوده‌اند. بیش از نیمی از پاسخگویان دارای تحصیلات کارشناسی و بالاتر بوده‌اند (۰/۰۵۳) و معدودی از افراد که معادل ۳/۹ درصد را شامل می‌شوند، دارای تحصیلات زیر دیپلم می‌باشند.

جدول ۱- توزیع تعداد و درصد پاسخگویان بر اساس میزان تحصیلات

ردیف	شرح	<دیپلم		دیپلم		کاردانی		کارشناسی		ارشد		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	کارشناسان	۱	۱.۳	۵	۶.۶	۵	۶.۶	۳۲	۴۲.۱	۳۳	۴۳.۴	۷۶	۱۰۰
۲	شهروندان	۴	۸	۱۵	۳۰	۴	۸	۱۴	۲۸	۱۳	۲۶	۵۰	۱۰۰
	جمع	۵	۳.۹	۲۰	۱۵.۸	۹	۷.۱۴	۴۶	۳۶.۵	۴۶	۳۶.۵	۱۲۶	۱۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

میزان آگاهی از تالاب

آنچه از مطالعات میدانی برآورد شده نشان می‌دهد که ۹۲/۰۶ درصد افراد از وجود تالاب در نزدیکی محل سکونت خود اطلاع داشته‌اند و تنها ۷/۱۴ درصد در این مورد اظهار بی‌اطلاعی کرده‌اند (جدول ۲).

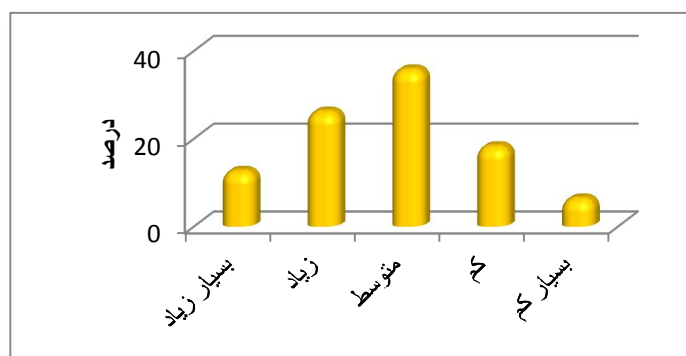
جدول ۲- توزیع تعداد و درصد کسانی که از وجود تالاب نزدیک محل اقامت خود اطلاع دارند

ردیف	شرح	بلی		خیر		اظهار نشده		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	کارشناسان	۷۰	۹۲.۱	۵	۶.۶	۱	۱.۳	۷۶	۱۰۰
۲	شهروندان	۴۶	۹۲	۴	۸	-	-	۵۰	۱۰۰
	جمع	۱۱۶	۹۲.۰۶	۹	۷.۱۴	۱	۰.۷	۱۲۶	۱۰۰

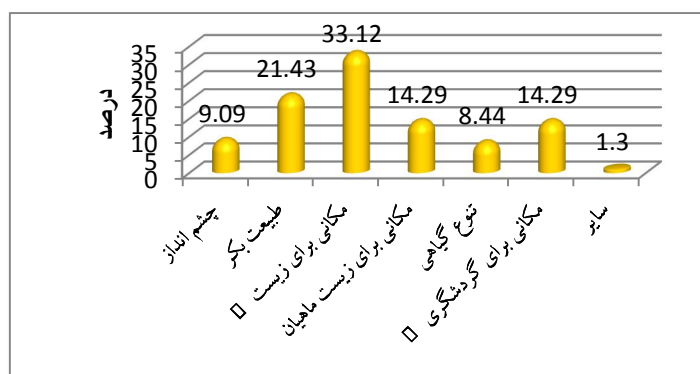
مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

ارزش تالاب

با توجه به این که میزان آگاهی مردم از ارزش زیست محیطی تالاب متوسط به بالا بوده (شکل ۹)، بر اساس شکل ۱۰ مشاهده می‌کنیم که بالغ بر ۳۳/۱۲ درصد وجود تالاب را مکانی مناسب برای زیست پرندگان دانسته‌اند و در کل، ۸۴/۵ درصد (چشم انداز، طبیعت بکر، تنوع گیاهی، مکانی مناسب برای زیست ماهیان و پرندگان) را پراهمیت‌تر از مسئله گردشگری آن می‌دانند.

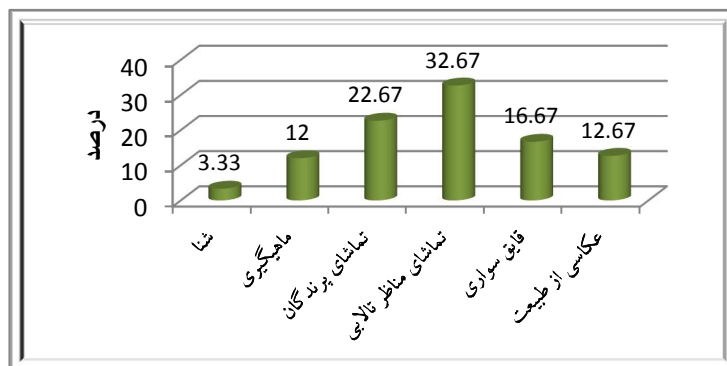
شکل ۹- توزیع درصد میزان آگاهی پاسخگویان از اهمیت زیست محیطی تالاب

شکل ۱۰- توزیع درصد مهمترین موارد ارزش تالاب

موارد قابل استفاده از تالاب

براساس نتایج مطالعات میدانی از مجموع پرسش شونده‌گان تعداد ۵ نفر معادل ۳/۳۳ شنا، ۱۲ درصد ماهیگیری، ۲۲/۶۷ درصد تماشای پرندگان، ۳۲/۶۷ درصد تماشای مناظر تالابی، ۱۶/۷۶ درصد قایق سواری و ۱۲/۶۷ درصد عکاسی از طبیعت را جزو موارد قابل استفاده از تالاب دانسته‌اند (شکل ۱۱).

شکل ۱۱- توزیع درصد موارد قابل استفاده از تالاب‌ها

کمبودها

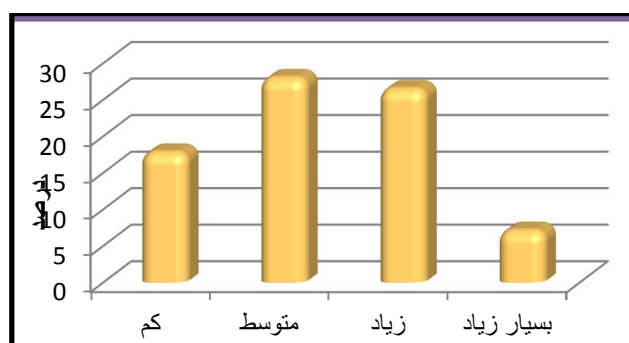
در جدول شماره ۳ کمبودهای موجود در تالاب از دیدگاه پاسخگویان در زمینه گردشگری در دو اولویت بیان شده است.

جدول ۳- کمبودهای موجود در تالاب‌ها در زمینه گردشگری

شرح	ردیف	نوع کمبودها
۱	اولویت اول	نبود امکانات اقامت - نبود وسیله مناسب تردد در تالاب - عدم جانمایی محل دفن زباله - نبود مکان پذیرایی و رستوران - هزینه بالای رفتن به تالاب
۲	اولویت دوم	نبود راهنما - عدم وجود تبلیغات و بروشورهای تبلیغاتی

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

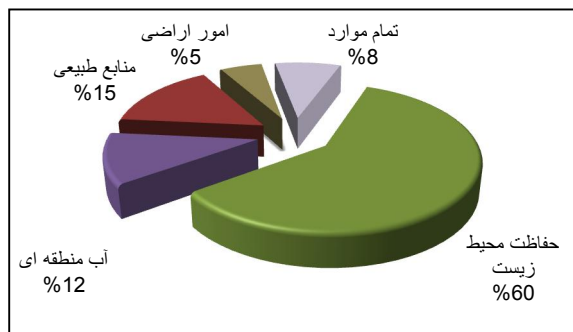
شکل ۱۲ نشان می‌دهد که از نظر پاسخگویان حذف تهدیدها در احیای تالاب اثر بالایی دارد.

شکل ۱۲- توزیع درصد تأثیر حذف تهدیدها و احیای تالاب در افزایش تعداد و تنوع پرندگان

سازمان‌های دخیل در حفظ تالاب

با توجه به شکل ۱۳، قریب به ۶۰ درصد نقش محیط زیست را در حفاظت تالاب مهم دانسته‌اند، منابع طبیعی با ۱۵ درصد، سازمان آب منطقه‌ای با ۱۲ درصد و امور اراضی با ۵ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همچنین ۸ درصد نیز نقش تمام سازمانها را در این زمینه مؤثر قلمداد کرده‌اند.

شکل ۱۳- درصد نقش سازمان‌ها در حفاظت از تالاب‌ها از نظر پرسش شوندگان

آشنایی با مفهوم پرندنگری

طبق آمار به دست آمده ۳۳/۳ درصد از پاسخگویان با مفهوم پرندنگری در تالاب آشنایی داشته، ۵۳/۱ درصد تا حدودی آشنا بوده‌اند و ۱۲/۶ درصد هیچ آشنایی با این مفهوم نداشته‌اند.

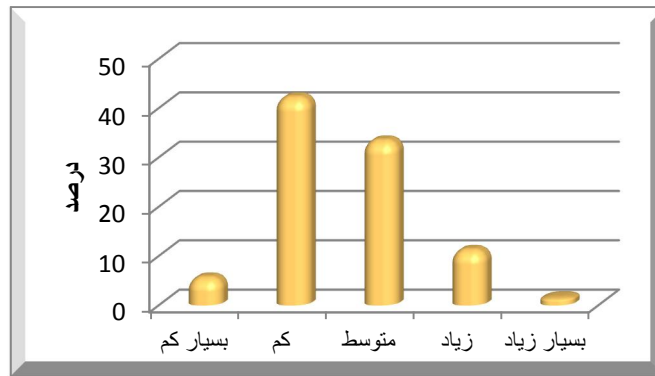
جدول ۴- توزیع تعداد و درصد افراد آشنا با مفهوم پرندنگری در تالاب

ردیف	شرح	بلی		تا حدودی		خیر		جمع
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱	کارشناسان	۲۹	۳۸.۲	۳۵	۴۶	۱۱	۱۴.۵	۷۶
۲	شهروندان	۱۳	۲۶	۳۲	۶۴	۵	۱۰	۵۰
	جمع	۴۲	۳۳.۳	۶۷	۵۳.۱	۱۶	۱۲.۶	۱۲۶

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

مطلوبیت و تعداد ایستگاه‌ها

مطلوبیت و تعداد ایستگاه‌های پرندنگری موجود در استان گیلان، با توجه به نظر پاسخگویان ضعیف ارزیابی شده که جزئیات آن در نمودار شکل ۱۳ آمده است.

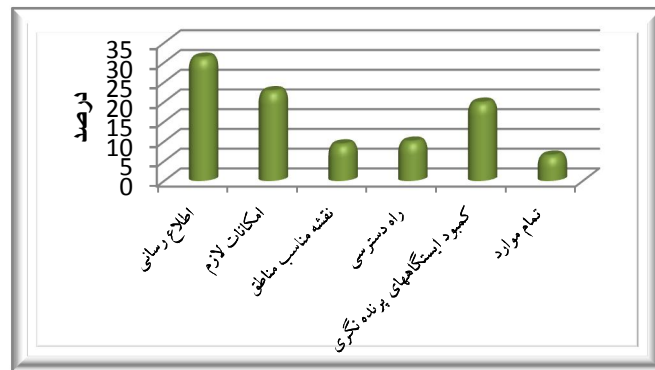

شکل ۱۴- توزیع تعداد و درصد میزان مطلوبیت ایستگاههای پرندنگری در استان گیلان

دلایل عدم رونق پرندنگری:

آمار نشان داد که نقص در اطلاع رسانی بیشترین و نبود نقشه مناسب و یا کلیه عوامل در کنار هم

دلیل عدم رونق پرندنگری در استان است.

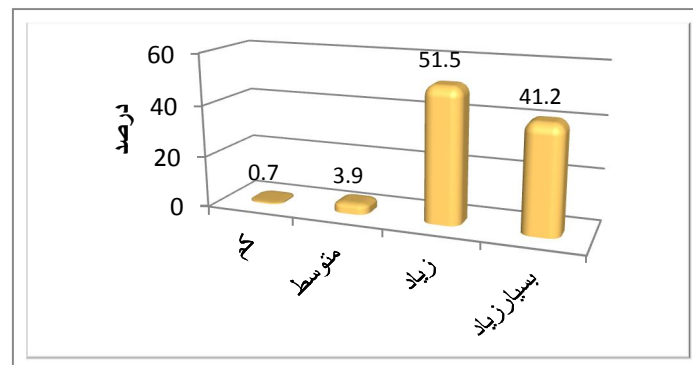

شکل ۱۵- توزیع تعداد و درصد علت عدم رونق پرندنگری

تأثیر مکان مناسب در جذب گردشگر

بر اساس شکل ۱۵، بیش از ۹۲ درصد از پاسخگویان وجود مکان مناسب در انتخاب ایستگاه را

عاملی مؤثر در جذب پرندنگر دانسته‌اند و فقط ۴/۶ درصد تأثیر آن را متوسط و کم ارزیابی نموده‌اند.

شکل ۱۶- توزیع درصد تأثیر مکان مناسب ایستگاه پرندنگری در جذب گردشگر

نقاط قوت و ضعف ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری

جدول ۵ نقاط قوت ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان را در سه اولویت بررسی

نموده است.

جدول ۵- نقاط قوت ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان از دیدگاه پاسخگویان

ردیف	نوع اولویت	نقاط قوت
۱	اولویت اول	درآمدزایی و اشتغال - حفظ محیط زیست و جلوگیری از شکار غیرقانونی پرندگان - جهانی شدن تالاب - جذب توریست - توسعه منطقه
۲	اولویت دوم	شناخت پیدا کردن از پرندگان موجود در منطقه - به وجود آمدن مکانی مناسب جهت مطالعات و پژوهش‌های علمی
۳	اولویت سوم	امکان تماشای پرندگان - جلب حمایت مسئولین - استفاده از منابع طبیعی بدون تخریب

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

جدول شماره ۶ نقاط ضعف ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان گیلان را در دو

اولویت بررسی نموده است.

جدول ۶- نقاط ضعف ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان از دیدگاه پاسخگویان

ردیف	نوع اولویت	نقاط ضعف
۱	اولویت اول	ایجاد آلودگی صوتی و محیطی - تخریب محیط زیست - عدم حمایت مسئولین - عدم استفاده از افراد مجرب و متخصصین - کمبود امکانات -
۲	اولویت دوم	عدم وجود سرمایه گذار - عدم آگاهی مردم و مسئولین - استفاده از مصالح ناسازگار با محیط زیست - شکار بیشتر

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

فرصت‌ها و تهدیدهای ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در تالاب‌های استان گیلان

در جدول شماره ۷ بالاترین اولویت از نظر فرصت‌های موجود برای ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری

در استان عنوان شده است.

جدول ۷- فرصت‌های موجود برای ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در استان از دیدگاه پاسخگویان

ردیف	نوع اولویت	فرصت‌های موجود
۱	اولویت اول	همه تالاب‌های استان - تالاب امیر کلايه - سیاه کیشم - تالاب‌های انزلی - سیاه درویشان - پارک جنگلی بوجاق - استیل - بارکوسرا

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

در جدول شماره ۸ تهدیدهای پیش رو برای ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در استان در دو اولویت آورده شده است.

جدول ۸- تهدیدهای پیش رو برای ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در استان از دیدگاه پاسخگویان

ردیف	نوع اولویت	تهدیدهای پیش رو
۱	اولویت اول	آلودگی و تخریب محیط زیست - شکار بی‌رویه - فرسایش خاک - تصرف اراضی توسط افراد و یا برخی از سازمان‌ها
۲	اولویت دوم	تغییر کاربری تالاب - خشک شدن تالاب - کاهش جمعیت پرندگان به علت سرو صدا - بروز بیماری پرندگان - ایجاد تعارضات محلی

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

نتیجه‌گیری

اگر قرار است اکوسیستم‌های تأمین کننده حیات این کره برای نسل‌های آینده نیز باقی بمانند، جامعه مصرفی به ناچار بایستی از مصرف منابع خود به شدت بکاهد (درنینگ، ۱۳۸۷:ص ۱۳). ثروت انسان متناسب با آن چیزهایی است که می‌تواند به‌حال خودشان و ابگذار (درنینگ، ۱۳۸۷:ص ۱۱۶).

در روند حفاظت از محیط زیست، گاهی این شبهه در ذهن ایجاد می‌شود که منع شکار و صید، سطح اشتغال و درآمدزایی را با رکود مواجه می‌سازد. این در حالی است که با رونق گردشگری سودی دو جانبه نصیب دولت و مردم می‌شود. همواره شکوفایی همزمانی اقتصاد و تنوع زیستی نتیجه انکارناپذیر رشد گردشگری بوده و نمونه‌های فراوانی از این دست در کشورهای توسعه یافته قابل مشاهده است. رشد فعالیت‌های گردشگری در دهه‌های اخیر، تأثیری عمیق بر بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست-محیطی گذارده و فرایند توسعه در منطقه مورد مطالعه را با چالش‌های جدی رو به رو ساخته است. به طوری که در کنار منافع عمدتاً اقتصادی، مجموعه‌ای از هزینه‌های اجتماعی و زیست-محیطی ناشی از رشد فعالیت‌های گردشگری نمایان شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که روند توسعه فعالیت‌های گردشگری در حوزه مورد مطالعه با تخریب منابع گردشگری و اثرات منفی بر ابعاد اجتماعی و فرهنگی جامعه میزبان، با اصول توسعه پایدار گردشگری فاصله گرفته است. از این رو راهی برای بهبود وضعیت و شرایط، جهت تحقق اصول گردشگری پایدار امری حیاتی محسوب می‌شود و پرندنگری در این تحقیق به عنوان روشی مفید جهت همزمانی رشد اقتصادی و حفظ ذخایر طبیعی معرفی گردیده است.

در جدول ۹ راهکارهایی جهت بهبود ایستگاه‌ها آورده شده، با توجه به موضوع مقاله و یافته‌های

تحقیق توجه و سرمایه‌گذاری در زمینه‌هایی که به آن اشاره می‌شود می‌تواند باعث رونق پرندنگری شود:

جدول ۹- راهکارهای بهبود ایجاد ایستگاه‌های پرندنگری در استان از دیدگاه پاسخگویان

راهکارها	نوع اولویت	ردیف
آموزش مردم و مسئولین - استفاده از تجارب موفق کشورهای دیگر - تبلیغات - راه اندازی تورهای پرندنگری - جلب حمایت سازمانهای مرتبط - تأمین امکاناتی چون دوربین و تلسکوپ	اولویت اول	۱
جلب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی - جانمایی مناسب ایستگاه‌ها - کنترل و نظارت مداوم - مدیریت - برنامه‌ریزی - تشویق مردم و سهام‌کردنشان در سود وجود ایستگاه‌ها	اولویت دوم	۲

مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱

بهبود هزینه‌کرد منابع مالی و زمانی و جلوگیری از اتلاف منابع، افزایش منافع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توسعه گردشگری با تأکید بر شناخت بیشتر پرندگان و پرندنگری، مشارکت مردم در امر تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های گردشگری با تأکید بر پرندنگری، سرمایه‌گذاری مناسب در بخش‌های فرهنگی و آموزش مردم محلی جهت برقراری ارتباط مناسب با گردشگران، با برگزاری دوره‌های آموزشی، استفاده از مدیران تحصیل کرده و آگاه به مسائل گردشگری در رأس امور تصمیم‌گیری و اجرایی، هماهنگی بین مدیران منطقه و دیگر ارگان‌ها و مؤسسات مرتبط با گردشگری، ایجاد تبلیغات گسترده و مناسب و تهیه و توزیع بوروشورهای تبلیغاتی در داخل کشور و کشورهای همسایه برای آشنایی بیشتر گردشگران از امکانات و جاذبه‌های گردشگری منطقه، معرفی مزیت‌های منطقه در زمینه سرمایه‌گذاری‌های گردشگری از سوی مدیران منطقه برای متقاضیان سرمایه‌گذاری، بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل داخلی و خارجی، ایجاد و گسترش فرودگاه و پروازهای داخلی و خارجی، اتصال این شهرستان به شبکه ریلی کشور و غیره، زمینه‌سازی برای رفع موانع و تنگناهای اجرایی و اصلاح مقررات موجود، ایجاد ایستگاه‌های جدید پرندنگری و ظرفیت‌های جدید گردشگری در سطح منطقه، برنامه‌ریزی مناسب برای کاهش هزینه‌های تمام شده برای گردشگران از طریق ایجاد تورهای گردشگری گروهی برای پرندنگری، ارائه تخفیفات ویژه از طریق شرکت‌های هواپیمایی و مسافرتی و هتل‌ها و ارائه تخفیفات استثنایی به گردشگران خارجی برای جذب بیشتر آنها به این منطقه، ساخت سایت‌های پرندنگری و تسهیلات لازم در سایت‌های گردشگری، ایجاد تمهیداتی برای جذب بیشتر گردشگر خارجی و تخصیص نقاط خاصی از ساحل و تالاب‌ها و محدوده‌های منطقه و همچنین بهبود زیرساخت‌های اقامتی و غذاخوری در سطح استانداردهای جهانی و متناسب با سلیقه‌های متفاوت و طبقه‌های مختلف اجتماعی در پیشبرد اهداف رونق پرندنگری ضروری است.

با توجه به این که نخستین و مهم‌ترین عامل در جذب جهانگردان، تأمین امنیت منطقه سفر است و هیچ گردشگری را نمی‌توان مجبور کرد که پا به منطقه‌ای بگذارد که از نظر او ناامن است، لذا ارگان‌های مربوطه در زمینه امنیت و گردشگری با هماهنگی و داشتن برنامه‌های منسجم شرایط امنیت کامل را برقرار

کنند و با تبلیغات گسترده ذهنیت گردشگران را در مورد اوضاع امنیتی منطقه تغییر دهند به علاوه احیای مشاغل سنتی منطبق با فرهنگ بومی منطقه مانند صنایع دستی و عرضه آن به گردشگران، برپایی جشن‌ها و جشنواره‌های مختلف پرندگان در طول سال به خصوص در فصول گردشگری و تعطیلات نیز می‌توان در کنار احداث این ایستگاهها در جذب گردشگران مؤثر واقع شود.

منابع و مآخذ:

۱. پاپلی یزدی، محمد حسین. سقایی، مهدی. ۱۳۸۵. گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، سمت.
۲. درنینگ، آلن. ۱۳۸۷. چقدر کافیست؟ جامعه مصرفی و آینده زمین- ترجمه عبدالحسین وهاب زاده- انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد. چاپ سوم.
۳. درویش زاده، ع. ۱۳۷۱. زمین شناسی ایران، انتشارات نشر دانش آموز (وابسته به دانشگاه امیرکبیر).
۴. زاهدی، شمس السادات. ۱۳۸۳. مبنای توریسم و اکوتوریسم پایدار، انتشارات دانشگاهی علامه طباطبایی.
۵. سازمان حفاظت محیط زیست استان گیلان. ۱۳۹۱.
۶. فرید، یداله. ۱۳۸۱. لزوم نگاه ویژه بر گردشگری و صنعت توریسم در شهرستانهای ارسباران، سال دوم؛ شماره ۸، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، فصلنامه فضای جغرافیایی، زمستان ۸۱.
۷. منصوری، جمشید. ۱۳۸۶. مدیریت تالاب‌ها و پرندگان آبی؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، چاپ اول.
۸. منصوری، جمشید. ۱۳۸۶. پرندنگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، چاپ پنجم.
۹. وات، کنت. ۱۳۸۹. مبنای محیط زیست، ترجمه عبدالحسین وهاب زاده، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ دوازدهم.
10. Abdollahrash Masoud, Shobeiri Seyed Mohammad, Haghghi Fahimeh Alsadat. 2012. The Role Of Public And Governmental Institution In Local Communities Participation For Conservation Of Kani Barazan Wetland, Journal Of Wetland Ecobiology, 4(13).
11. -Asadolahi Zahra*, Danekar Afshin, Asadolahi Zakaria. 2012. Protective Zoning Of Choghakhor Wetland By Spatial Multi Criteria Evaluation (Smce), Journal Of Wetland Ecobiology; 4(13).
12. -Behrouzi Rad Behrouz, Hasanzadeh Kiabi Bahram, Ghaemi Ramezanali. 2012. Investigation Of Density, Diversity And Population Trend Of Wintering Waterbirds In Gomishan International Wetland In Golestan Province (2007-2012), Journal Of Wetland Ecobiology; 4(13).
13. -Choi, S.H.; 2003, Measurement of Sustainable Development progress for Managing Community Tourism, Dissertation for PHD) Texas A&M University
14. -Jurowski, C., Uysal, M. & Williams, D. R. 1997. A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism. Journal of tourism research. 36 (2)
15. -Peltomäki J., (2006) BIRDWATCHING TOURISM IN FINLAND, STORY OF FINNATURE
16. -Ronda J. Green and Darryl N. Jones .2005. Bird-watching Tourists in Australia

17. -Ralf buckley, Darryl.jones.2001. Bird-watching in Australia, wildlife tourism research report series:no:10
18. -Wight, P. (1993) Ecotourism: Ethics or eco – sell? Journal of travel research, 31 (3)